

סיכום מאמר

שם המאמר: "האם עבודה טובה בשבילך?": האם תעסוקה בשכר יוצרת תשואה חברתית חיובית עבור אנשים עם מחלות נפש?

מחברים: מרטין דומיני וטובי הייווארד-בוטשר (Martin Dominy, Toby Hayward-Butcher)

שנת פרסום: 2012

Dominy, M., & Hayward-Butcher, T. (2012). "Is work good for you?": Does paid employment produce positive social capital returns for people with severe and enduring mental health conditions? *Mental Health and Social Inclusion*, 16(1), 14–25.

סוכם בעברית על-ידי אילה פרידלנדר כץ

פרויקט מחקר זה התמקד באוכלוסייה שהצליחה להשתלב בעבודה בשוק החופשי בעזרת שירותי השמה של תעסוקה נתמכת באנגליה, ומבקש לבחון האם אוכלוסייה זו זוכה ליתרונות כלשהם עקב כניסתם לתעסוקה בשכר. בפרט, האם תעסוקה בשכר הניבה רווחים חברתיים חיוביים נוספים (Additional positive social capital returns), מעבר לתעסוקה עצמה, עבור אנשים המתמודדים עם מצבים וצרכים מתמשכים בתחום בריאות הנפש. המחקר נעשה במסגרת תכנית אזורית המספקת שירותי תעסוקה נתמכת ואשר זכתה להכרה כ"מרכז של מצוינות", עם שיעורי השמה גבוהים ונאמנות גבוהה למודל תעסוקה נתמכת (Fidelity), כמפורט בהמשך.

בריאות הנפש ותעסוקה

באנגליה, שיעור התעסוקה (מעל סף של 16 שעות שבועיות) בקרב אנשים המתמודדים עם בעיות בתחום בריאות הנפש מוערך בכ- 13.5%, ובקרב אנשים הצורכים שירותים משניים של בריאות הנפש מדובר ב- 3.4% בלבד. רמות אלה נמוכות ביותר בהשוואה ל- 73.5% מועסקים מקרב הבוגרים בגיל העבודה בבריטניה כולה.

מחלות נפש הן הסיבה הנפוצה ביותר לדרישת הטבות בתחום הבריאות: 42% מתוך 6.2 מיליון אנשים הפונים בבקשה לדמי אבטלה בהקשרים בריאותיים, עושים זאת בעיקר בשל בעיה נפשית. רבים אחרים מציינים בעיה נפשית משנית שתורמת לכך שאינם מועסקים לאורך זמן ומגבירה את המחסומים בחזרתם למקום עבודה.

בקרב האוכלוסייה העובדת בכל זמן נתון, אחד משלושה אנשים בגיל העבודה בבריטניה נמצאים בסבירות לחוות מצוקה נפשית או בעיה נפשית כלשהי. אחד מכל שישה אנשים בגיל העבודה חוו סימפטומים כלשהם של מצוקה נפשית שאינם עונים לקריטריונים הדיאגנוסטיים, אך יכולים להשפיע על יכולתם לעבוד. אחד משישה חוו סימפטומים שעונים לקריטריונים של דיאגנוזה קלינית של חרדה ו/או דיכאון, בעוד שאחד מכל 100 אנשים יחווה סימפטומים העונים לקריטריונים דיאגנוסטיים של מחלת נפש חמורה כגון סכיזופרניה או הפרעה דו-קוטבית. בעוד שלבעיות עצמן עשויה להיות השפעה על העבודה של האדם, סטיגמה ואפליה הן מחסום שעשוי להיות גדול אף יותר. גורמים נוספים שתורמים לבעיה הם זמינות מוגבלת בהספקת שירותים

מומחים בתעסוקה ברחבי בריטניה, ושונוות ברמת המומחיות והביצוע בקרב שירותי התעסוקה הקיימים.

תמיכת מומחים בתעסוקה¹

באזור המחקר אומץ מודל תעסוקה נתמכת - "השמה ותמיכה פרטנית" (Individual Placement & Support: IPS) (Becker & Drake, 2003) אשר נבדק במחקרים רבים. מודל זה מבוסס על העיקרון שהשמה ולאחריה הכשרה במקום העבודה, אפקטיבית הרבה יותר מהגישות המסורתיות של "מוכנות לעבודה" ("Work readiness"), כגון הכשרה בכיתה כשלב טרום-תעסוקה ועבודה מוגנת. עקרונות המפתח של המודל כוללים:

- אפס הדרה (Zero exclusion)
- תכנון למיצוי תמיכות והטבות (Welfare benefit planning).
- תשומת לב להעדפות אינדיבידואליות
- תעסוקה תחרותית
- חיפוש עבודה מהיר
- הערכה מתמשכת ומקיפה
- תמיכה ללא מגבלות זמן
- מעורבות של המעסיק

כחלק מהליך ההכרה של התכנית כ"מרכז של מצוינות" בוצעה הערכה של דרגת הדבקות של שירותי תעסוקה נתמכת בעקרונות המפתח של המודל, באמצעות סקירת השירותים לפי סולם נאמנות למודל (Fidelity scale). המרכז הנחקר קיבל בשנים 2010-2011 מימון להכשרה ואדמיניסטרציה לתמיכה בפיתוח המודל בשירות, ולביצוע בדיקת הנאמנות למודל. כל שירותי התעסוקה הנתמכת של הסוכנות עברו הערכה כעומדים בהתאמה לסולם הנאמנות למודל.

ראיות המבססות את מודל תעסוקה נתמכת - IPS

מחקרים קודמים הצביעו על כך שתעסוקה נתמכת היא אפקטיבית יותר בשיפור הבריאות הנפשית והתפקוד הקליני לעומת שירותי תעסוקה מסורתיים, ושמודל IPS הינו אפקטיבי יותר במדדים אלה לעומת מודלים אחרים של תעסוקה נתמכת. IPS הוא מודל המוכר כיום ברחבי העולם כמודל היעיל ביותר לשילוב אנשים בעבודה וקידום החלמה. הסוכנות הנחקרת ביקשה לבחון את השפעת המודל ואת הרווחים החברתיים של חזרה לעולם העבודה בחייהם של אנשים המשתמשים בשירותיה.

למרות שניתן למצוא הסכמה רחבה לגבי הקשר בין עבודה לבין החלמה, ישנן עדויות אמפיריות מעטות המאמתות זאת. המחקר הנוכחי מתמקד ישירות בקשר שבין עבודה והחלמה בבריאות

¹ מומחה תעסוקה – Employment specialist - אדם שהוכשר לתמוך באנשים עם בעיות בתחום בריאות הנפש להשיג את מטרותיהם התעסוקתיות באמצעות הספקת תמיכה מתמשכת לפני ולאחר השגת עבודה בשכר.

הנפש בקרב צרכנים של שירותי תעסוקה נתמכת, באמצעות בחינת הקשר בין היות אדם עובד לבין השפעות על הבריאות, הרווחה הנפשית (Wellbeing) ואיכות החיים של אנשים.

חקר הון חברתי² (Social capital research)

המחשבה המקובלת כיום היא כי רווחה נפשית ואושר (Happiness) ניתנים לחקירה מדעית ולמדידה כמותית. גורמים המצביעים על רווחה כללית חופפים במידה רבה לגורמים המצביעים על החלמה בבריאות הנפש. הון חברתי הוא מושג חשוב בהתייחסות להחלמה והוא מקיף מגוון של גורמים הקשורים לשינויים בחיים (Life changes), כולל חיים חברתיים, מערכות יחסים אישיות, ביטחון עצמי והכלה חברתית³ (Social inclusion). ישנו קשר הדדי בין עבודה והחלמה, ועבודה בשכר יכולה לספק כמה תשואות או רווחים של הון חברתי עבור אנשים: תעסוקה מקדמת הכלה חברתית ומעורבות בפעילות משמעותית מבחינה חברתית וכלכלית, המטפחת תחושת שייכות ותכלית בחיים. בעוד שמחקרים אחדים בבריטניה בדקו תוצאות קליניות עבור לקוחות המשתמשים בשירותי תעסוקה נתמכת (IPS), מחקר מועט עסק בבחינת ההון החברתי הצומח מכך עבורם.

פרויקט המחקר

מטרה

מטרת פרויקט המחקר הייתה לברר האם לקוחות מתמודדים בבריאות הנפש אשר קיבלו שירותי תעסוקה נתמכת IPS, חוו צמיחה של הון חברתי נוסף שתורם באופן חיובי לבריאותם הכללית ורווחתם הנפשית, כמו גם להחלמה החברתית שלהם ממצבים הקשורים לבריאות הנפש. נבחנו ההשערות הבאות:

- רוב הלקוחות, כולל אלה שהשתמשו בשירות רק לזמן קצר, יחוו השפעה חיובית על הרווחה הנפשית (Wellbeing) והחלמה שלהם, ויחוו החזרה (תשואה) של הון חברתי בעקבות השגת עבודה תחרותית.
- ככל שלקוחות נמצאים בתעסוקה תחרותית זמן רב יותר לאחר השמה, כך יחוו צמיחה של הון חברתי במידה רבה יותר.
- צמיחת ההון החברתי תהיה גבוהה יותר בצוותים שזכו לציון גבוה יותר בהערכת הנאמנות למודל התיאורטי של IPS, כלומר, כאשר חיפוש העבודה וההשמה היו מהירים, והעדפותיהם של אנשים באו על סיפוקן במידה הרבה ביותר.

מתודולוגיה

---

² Social capital – הון חברתי, מושג המשמש כדי להסביר סוגים של תשואות (חיוביות ושליליות) שאינן כלכליות הנחוצות על-ידי אנשים, במיקוד על קשרים חברתיים.

³ הכלה חברתית: המידה שבה אנשים הינם ותופסים עצמם כחברים בעלי משמעות וערך בחברה שבה הם חיים.

המדגם כלל 191 לקוחות של תעסוקה נתמכת בסוכנות שהשיגו עבודה בשכר. נאספו נתונים באמצעות שאלון שנבנה בשיתוף לקוחות. בשאלון מתבקשים הלקוחות לציין כיצד כניסתם לעבודה בשכר השפיעה על 10 תחומים עיקריים של הון חברתי בחייהם:

1. עצמאות
2. ניהול מצבים חדשים
3. שביעות רצון
4. אושר כללי
5. אופטימיות/חוסן נפשי
6. ביטחון עצמי/דימוי עצמי
7. חיים חברתיים
8. בריאות גופנית
9. ניהול הבריאות הנפשית
10. מערכות יחסים אישיות קרובות.

הנחקרים התבקשו להצביע על מידת ההסכמה שלהם עם עשרת התחומים באמצעות סולם בן 5 דרגות: 1 = מאוד לא מסכים, 5 = מסכים מאוד. הם התבקשו לסמן את ההערכה שלהם פעמיים: פעם אחת בהתייחס לאופן בו הרגישו לפני שעבדו, ופעם שנייה בהתייחס לאופן בו הם מרגישים כעת. בנוסף, התבקשו הנחקרים לציין הערות כלליות לגבי השפעת הכניסה לעבודה על חייהם. כמו כן נאסף מידע לגבי משך הזמן בעבודה, והזמן שלקח עד שהבטיחו לעצמם מקום עבודה. בנוסף לשאלונים בוצעו שלושה ראיונות עומק עם לקוחות.

ממצאים

נמצאה עלייה בהשפעה חיובית של עבודה על איכות החיים והבריאות הנפשית לאחר כניסה לעבודה תחרותית וביצירת הון חברתי. הניתוח הכולל וניתוחים אינדיבידואליים של כל אחת מהשאלות העלו מתאמים חיוביים חזקים ועקביים בין מספר שעות העבודה בשבוע לבין מידת השינוי החיובי (לפני ואחרי) ביחס לכל שאלה. אנשים שעבדו יותר שעות דיווחו על יותר רווחים חיוביים כתוצאה מכך שהם עובדים לעומת אלה שעבדו פחות שעות. נמצא מתאם חיובי בין משך הזמן בעבודה לבין תשובות חיוביות, אם כי מתאם זה הופיע רק לגבי כמחצית משאלות המפתח. כמו כן נמצא כי תשובות חיוביות החלו להצטמצם כאשר משתתפים עבדו מעל 24 חודשים, אבל ממצא זה לא לגמרי מהימן שכן רק שמונה נבדקים עבדו מעל 24 חודשים. לא נמצאו הבדלי גיל או מגדר. בדיקה לפי צוותים אזוריים העלתה תוצאות חזקות ועקביות שהצביעו על כך שמשתתפים שקיבלו תמיכה מצוות באזור מזרח סאסקס הרוויחו מהיותם בעבודה יותר מאלה שקיבלו תמיכה בשני האזורים האחרים. נטייה זו חזרה על עצמה לאורך כל השאלות כמעט, והייתה אף חזקה יותר בניתוח הכולל (תרשים 4 במאמר המקורי).

מתוך 96 משיבים, 80% דיווחו על שינוי חיובי ברווחתם הנפשית בעקבות תקופת עבודה. בנוסף, רבים ביטאו הכרת תודתם לתמיכה שקיבלו מהשירות, וטענו שבעקבות זאת חלה תפנית בחייהם. למרות שהשינויים החיוביים המדווחים היו משמעותיים מבחינה סטטיסטית, ההשפעה של עבודה היא מורכבת, ותלויה בנסיבות אישיות ואינדיבידואליות.

בדיקת ההשערה לפיה ככל שאדם עובד זמן רב יותר כך גדלים הרווחים החברתיים שלו/ה, העלתה שונות מסוימת, אם כי באופן כללי נמצא מתאם חיובי בין התשובות שניתנו לבין משך הזמן בעבודה. הקשר החזק ביותר נמצא בין מספר שעות העבודה השבועיות ומידת החיוביות של התשובות. ככל שלקוח עבד יותר שעות בשבוע, עלתה רמת הרווחה הנפשית הכוללת שלו. זהו ממצא מעניין שכן לעתים קרובות אנו מניחים כי אנשים שוקלים חזרה הדרגתית לעבודה, לרוב במשרה חלקית, ובניה איטית ומדורגת של שעות העבודה השבועיות. חקר המקרה המפורט שבוצע הצביע על כך שעבודה במשך שעות רבות יותר אפשרה לאנשים לבסס שגרת-עבודה שבועית מהר יותר, כך שנשאר פחות זמן פנוי למלא, ולמעשה הדבר עזר להפחית חרדה.

ההשערה לפיה רווחי ההון החברתי יהיו גבוהים יותר בצוותים שזכו לציון גבוה יותר של נאמנות למודל IPS, זכתה לתמיכה החזקה ביותר בממצאי המחקר. נמצא מתאם עקבי וגבוה בין תשובותיהם של משתתפים בשניים מהאזורים (בריטון והוב ומערב סאסקס), שהשיבו ככלל באופן דומה, בעוד שהתשובות שהתקבלו מאזור מזרח סאסקס היו חיוביות יותר באופן מובהק. אזור זה זכה לציון הנאמנות הגבוה מבין השלושה. הדבר עשוי להצביע על כך שככל שמתן השירות נעשה בדבקות לעקרונות מודל תעסוקה נתמכת IPS, כך גדלות תוצאות של הון חברתי עבור הלקוחות.

חקר מקרה: הסיפור של צ'ארלי

"בהשוואה למה שחשתי בעבר, חיי מצוינים עכשיו, אני מרגיש בטוח ויש לי את התמיכה אם אני זקוק לה, ואני שמח בתוכי".

צ'ארלי עשה ניסיונות רבים להשיג עבודה קודם לכן, אבל פגש מעסיקים שגילו התנגדות ואנשים רבים היו שליליים לגבי סיכוייו להצליח. לעתים קרובות נאמר לו שהוא לא ניתן להעסקה (Unemployable). הוא הופנה למרק, מומחה תעסוקה בצוות השירות. היה זה צ'ארלי שהבחין במשרה פנויה בארגון קמעונאי ידוע, ובתמיכתו של מרק נשלח טופס מועמדות. בשל הקשיים שנחו בעבר עם מעסיקים, מרק הציע להיפגש עם המעסיק ולשוחח על מיומנותיו של צ'ארלי והתנסותו עם בריאות הנפש. גישה זו הוכחה כמוצלחת מאוד: צ'ארלי עובד כעת 30 שעות שבועיות וגאה להרוויח שכר משלו, על פני קבלת הטבות. הוא גם נהנה מצד חברתי בעבודה כאשר אומר:

"מעולם לא פגשתי אנשים כל כך ידידותיים; זה נותן לי הזדמנות לפגוש סוגים חדשים של אנשים ללא הרף".

צ'ארלי חי עם מחלת נפש לסירוגין, כמעט שלוש שנים. הוא עדיין נוטל תרופות ואינו מאמין שאי-פעם יפסיק לקחת אותן, אבל הוא מרגיש שעכשיו הוא התייצב. עבור צ'ארלי אין זה משנה במיוחד, שכן איכות החיים שלו השתפרה מאוד:

"אני מאוד גאה במה שאני עושה ובמה שהשגתי בחיי, אני מרגיש מוערך מאז שנכנסתי לחברה שבה אני עובד, אני יותר חברותי כתוצאה מהעבודה והרווחתי הרבה חברים חדשים. עבודה נותנת לך משהו לצאת בשבילו מהמיטה בבוקר, היא נותנת שגרה למהלך היום, משהו לעשות, וזה גורם לך להעריך את הזמן הפנוי שיש לך".

צ'ארלי מתכוון להשיג הכשרות נוספות ומקווה לקדם את הקריירה שלו בעתיד.

השלכות לפרקטיקה מקצועית

מחקר זה מספק אישור לכך שתעסוקה בשכר יוצרת רווחים חברתיים חיוביים עבור מתמודדים. בנוסף, תוצאות השאלונים, והמשובים הרבים שסיפקו המשתתפים, נתנו מידע נוסף שיכול להנחות כיוונים לשיפורים שניתן לבצע כדי למקסם את השפעת השירות.

שעות שבוטות

עדויות מצוותי השירות מצביעים על כך שלקוחות רבים בתחילה אינם מרגישים שביכולתם לעבוד שעות רבות, ומעדיפים לחפש משרות חלקיות. למרות שמומחי-תעסוקה יתמכו במטרה כזו, העדויות לכך שעשויים להיות רווחים גם לעבודה בשעות ממושכות יותר, מלמדות על צורך לקדם אפשרות כזו, תוך שימוש בלמידה ממקרים של לקוחות אחרים שהצליחו בכך. בנוסף, יהיה חשוב לשמור על קשר עם לקוחות במשרות חלקיות כדי לתמוך בהם לבדוק את האופציות להגדלת היקף שעות העבודה.

תמיכה בקידום תעסוקתי

לקוחות שהשיגו עבודה ברמה בסיסית (Entry level work) הבהירו שהם מתייחסים אליה כצעד ראשון לקראת סוגים אחרים של תעסוקה או לעבר מטרה תעסוקתית ארוכת טווח. מפגשי התמיכה המתקיימים במהלך העבודה חייבים להבטיח שלאחר שהאדם מתבסס ומתייצב בעבודה חדשה, התמיכה בו תתמקד בפיתוח קריירה.

סקירת נאמנות למודל

ברור כי לרמת הנאמנות למודל ישנה השפעה משמעותית מבחינת תוצאות חיוביות של השירות עבור הלקוח. הדבר מחזק את הצורך להבטיח שמתן שירותי תעסוקה נתמכת והסמכה של תכניות לפי מודל IPS נעשים מתוך דבקות בעקרונות המודל התיאורטי.

לקוחות בעלי הכשרה מקצועית גבוהה

כמה אנשים אמרו כי נראה ששירות התעסוקה "נאבק" להציע הדרכה מספקת לאנשים המחפשים משרות ברמות גבוהות יותר עבור אנשים בעלי הכשרה מקצועית. יש מקום לבחון כיצד לשפר את השירות לאוכלוסיות אלה.

אימון

לקוחות טענו בבירור כי הם מעדיפים את הגישה של מומחה תעסוקה המתבססת על מודל של אימון (Coaching) לפיתוח מיומנויות ארוכות-טווח, על פני שירות שבו מבצעים עבורם משימות.

מבנה וביטחון

תמות אלה חזרו על עצמן והודגשו על-ידי לקוחות. עבודה סיפקה עבורם מבנה נחוץ ביותר למהלך היום, שלא היה קיים קודם לכן. הגורם החשוב ביותר ללקוחות במסע החזרה לעבודה היה רכישת ביטחון (Confidence) ותחושת ערך עצמי שאותם טיפחו ועודדו מומחי התעסוקה.

הקשר בין IPS לבין רווחים של הון חברתי בבריטניה עדיין חסר בסיס ראיתי קוהרנטי. בעוד שממצאי המחקר הנוכחי מצביעים על קשר חיובי, הרי שניתן למצוא בו מגבלות, בהן גודל המדגם, והטיה של משתתפים אשר עבדו עד חודש אחד בלבד בשנה החולפת. יש להניח כי ניתן יהיה להעמיק את הידע באמצעות חזרה על מחקר מסוג זה, כולל יצירת מערך מפורט יותר, על מנת לגלות השפעות של ותק בעבודה ומספר שעות עבודה שבועיות.